

BRAL RORTY ANALYTICKÚ FILOZOFIU PRÍLIŠ VÁŽNE?¹

ALAN MALACHOWSKI, Centre for Applied Ethics University of Stellenbosch, Noorder-Paarl Area,
South Africa

MALACHOWSKI, A.: Did Rorty Take Analytic Philosophy Too Seriously?
FILOZOFIA 67, 2012, No 6, p. 433

There has been a myth about Richard Rorty circulated within analytic philosophy for long, which is now being dismantled. The myth casts him as a capricious thinker: someone who betrayed his analytic past by conjuring up a foggy form of pragmatism. The author discusses a possibility that does not yet blend in easily with the ongoing story of that myth dismantling, namely that Rorty took analytic philosophy too seriously. Rorty's energies would have been better expended on fleshing out the conception of the post-philosophical culture advertised in his *Contingency, irony, and solidarity*.

Keywords: Analytic philosophy – Pragmatism – R. Rorty – Epistemology – Post-philosophical culture – L. Wittgenstein

*Nič neutvára analytickú filozofiu viac
ako jej neustála sebakritika – zlovyk
nahľadávať vlastné základy a spochyb-
ňovať vlastné ambície.*

Richard Rorty²

O Richardovi Rortym v analytickej filozofii už dlho koluje jeden pohodlný, avšak dosť povrchný mýtus. Teraz dochádza k jeho odbúraníu.³ V tomto mýte je Rorty vylíčený ako vrtošivý mysliteľ: niekto, kto zradil svoju analytickú minulosť vyvolávaním zahmlenej formy pragmatizmu s úmyslom odlákať filozofov od ťažko nadobudnutých prísnych noriem a presvedčiť ich, aby sa radšej zapojili do niečoho, čo sa nedá nazvať ináč ako vágne reči – hoci ide o reči pýšiace sa titulom „konverzácia“, výraz, ktorý Rorty jednoducho prebral od Michaela Oakshotta.⁴

Kritika mýtu má dve hlavné podoby. Prvá poukazuje na to, že je veľmi ťažké určiť

¹ Písané pre časopis *Filozofia*.

² *Analytická filozofia ako transformatívna filozofia*; nepublikovaná prednáška 10. novembra 1999.

³ Tento mýtus je pohodlný preto, lebo predpokladá zreteľný nedostatok intelektuálnej vierohodnosti, čo automaticky robí v očiach analytických filozofov z Rortyho neškodnú osobu. A povrchný preto, lebo kritikom ušetril námahu čítať tých neanalytických filozofov, v ktorých Rorty vidí svojich spojencov alebo inšpiráciu (napríklad Hegel, Nietzsche, Heidegger, Gadamer, Derrida a Unger).

⁴ *The Voice of Poetry in the Converstation of Mankind*; in: Michael Oakshott: *Rationalism and Politics*. New York 1975.

zreteľnú hranicu medzi raným, analytickým Rortym a neskorším, neanalytickým odpadlíkom. Aj keď raný Rorty významne prispel k analytickej filozofii, obzvlášť k takzvanému problému tela a mysle, nikdy sa celkom nestotožnil s touto oblasťou. Niekedy to bolo vidno dokonca i v jeho presvedčivých článkoch o eliminatívnom materializme, súkromí, nenapraviteľnosti a transcendentálnych argumentoch. No vďaka rozvláčenému, takmer hegelovskému úvodu k zborníku s názvom *Lingvistický obrat* (1967)⁵ to bolo každému jasné. Rortyho prístup k filozofii zahŕňa citlivosť na historický kontext, nedôveru k samotnej predstave o jedinečnej filozofickej metóde a problémoch, empatiu s Jamesovým a Deweyho pragmatizmom a hlboký a neustály záujem o metafyzické otázky. Takéto záujmy boli v ostrom rozpore s podstatou analytickej filozofie. Samozrejme, najradikálnejším Rortyho kritikom to nestačí. Podľa nich je to dôkaz toho, že Rorty bol ešte horší, než si mysleli – že bol *vždy* filozoficky neprijateľnou osobou.

Druhé spochybnenie mýtu o Rortym je presvedčivejšie. Keď približne pred desiatimi rokmi ustúpila veľká vlna obrovskej kritiky Rortyho, zdvihla sa druhá vlna kritiky, v ktorej je jeho dielu venovaná väčšia pozornosť.⁶ Takéto skúmanie nie je nekritické, ale Rorty sa v jeho rámci stáva nielen niekým, komu by mali analytici filozofii venovať pozornosť, či už s jeho závermi súhlasia, alebo nesúhlasia, ale aj mysliteľom, od ktorého by sa mohli dokonca niečo naučiť bez ohľadu na rozdiely medzi jeho ranými a neskoršími postojmi. Z jedného krajného uhla pohľadu táto nová vlna kritiky považuje Rortyho v rámci jeho cieľov za veľmi úspešného, ohlasujúceho koncepciu filozofie, v ktorej by už tradičné filozofické témy nemuseli zohrávať dôležitú úlohu. Preto analytická filozofia Rortyho ignoruje, čím riskuje, že napokon bude sama prehlíadaná. Avšak aj napriek takejto vážnej hrozbe niektorým členom analytickej obce tento extrém úplne vyhovuje. Na druhom extrémnom konci vnímajú Rortyho ako niekoho, kto nedokázal odolať písaniu pre analytickej obec. Navyše, keď sa Rortyho dielo očistí od prebytku rečníckych otázok, môže zohrávať v prípade prijatia pragmatizmu analytickej filozofiou dôležitú úlohu.⁷ Na jednej

⁵ Richard Rorty (ed.): *The Linguistic Turn: Essays in Philosophical Method*. Chicago: Chicago University Press 1967.

⁶ Táto vlna pozostáva z odpovedí analytickej uznávaných mysliteľov vrátane Bjorna Ramberga, Roberta Brandoma, Jeffreyho Stouta, Michaela Williama a Huwa Pricea, ako aj z rozsiahlych monografií, napríklad: Neil Gascoigne: *Richard Rorty*. Cambridge: Polity Press 2008 a James Tartaglia: *Rorty and the Mirror of Nature*. London & New York: Routledge 2007. Pri písaní týchto riadkov sa už objavujú kontúry 'tretej vlny'. Interpretáciou Rortyho diela sú jej predstavitelia prepojení naprieč širokým akademickým a geografickým spektrom. Mnohé z analýz v práci Randall E. Auxier and Lewis Edwin Hahn (eds): *The Philosophy of Richard Rorty*. The Library of Living Philosophers, Volume XXXII, Chicago: Open Court 2010 svedčia o tomto vývoji. V skutočnosti sa najzaujímavejšie debaty o Rortyho myšlienkach teraz vedú v multidisciplinárnom a neanalytickom prostredí na území Brazílie, Argentíny, Indie, v ďalších častiach Ázie a vo východnej Európe.

⁷ Vychádzajúc z aktuálnych faktov usudzujem, že toto prijatie je už v plnom prúde (v skutočnosti som už uvažoval nad tým, že napíšem článok s názvom „Sme teraz všetci pragmatistami?“). Nie je však ešte stále zrejmé, či toto prijatie prebieha na vedomej úrovni. Napomáha tomu nevedomky Robert Brandom, pričom seba samého vidí na strane podporovateľov pragmatizmu? Je Huw Price pragmatistom, ktorý náhodou hovorí analytickej žargónom, alebo je dvojitém agentom, ktorý pomáha vnieť pragma-

strane sa tým, samozrejme, rozbíja dichotómia medzi raným a neskorým Rortym. Ponúka sa tu však i opačný pohľad na vec: Za exotickou maskou a veľkými výkyvmi sa nachádza Rorty, ktorý bol vždy analytickým filozofom. Niektorí z umiernených predstaviteľov spochybňujú túto pôvodnú dichotómiu ešte inak, keď poukazujú na pomerne plynulý vývin Rortyho pohľadu na filozofiu bez nejakého náhleho skoku alebo obratu k neanalytickému prístupu. Napriek tomu sa však stále vezú na druhej vlne, pretože ich pramálo zaujíma otázka, či Rorty vôbec niekedy bol, alebo nebol analytickým filozofom.

Richard Rorty

V tomto článku chcem stručne a iba schematicky otvoriť diskusiu o možnosti, ktorá však zatiaľ úplne nezapadá do súčasnej koncepcie odbúravania mýtu. Touto možnosťou je, že Rorty bral analytickú filozofiu príliš vážne. Ak dielo *Filozofia a zrkadlo prírody*⁸ čítame ako kľúčový text snažiaci sa objasniť, akým spôsobom analytická tradícia stelesňuje dialektiku, ktorá je svojím prístupom filozoficky irelevantná,⁹ a ak sa na dielo *Kontingencia, irónia a solidarita*¹⁰ pozeráme ako na doplnkovú prácu objasňujúcu, ako možno k filozofii pristupovať pomocou neanalytických prostriedkov, tak otázka „Prečo Rorty neustále venoval tak veľa času analytickej filozofii?“ vyvoláva nejasnosti. Na túto otázku sa môžeme pozrieť z dvoch uhlov pohľadu, pričom jeden je jednoduchší a druhý zložitejší.

Ak sa k tejto otázke postavíme priamo, zdá sa, že Rorty urobil tú istú chybu ako klasickí pragmatisti – hoci jeho chyba sa zrejme ospravedlňuje ťažšie, pretože Rorty mal vidieť, že do-

pomáha k opakovaniu sa histórie. V rukách Jamesa a Deweyho sa pragmatizmus prestal ďalej vyvíjať, pretože príliš veľa času venovali reakciám na analytických kritikov, čím sa odklňali od relevantných debát.¹¹ Podobne aj Rorty venoval toľko pozornosti metódam a problémom analytickej filozofie, dokonca i potom, ako údajne preukázal, že sú určené len na jedno použitie, a premárnil množstvo priestoru. Vlastným úspešným dialógom

tizmus do zajatia analytickej filozofie?

⁸ Richard Rorty: *Philosophy and the Mirror of Nature*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press 1979.

⁹ „Kľúčový“ v tom zmysle, že text ponúka naraz niekoľko Rortyho myšlienok o osude analytickej filozofie, a nie v zmysle označenia hranice medzi jeho analytickým a neanalytickým obdobím.

¹⁰ Richard Rorty: *Contingency, irony, and solidarity*. Cambridge: Cambridge University Press 1989.

¹¹ Viac k tejto téme pozri Alan Malachowski: Pragmatism in its own right. In: *Pragmatism: 3 Vols*, Alan Malachowski (ed.): Sage Publications: London 2004, Vol.2, pp. 337 – 342, ako aj Alan Malachowski: *The New Pragmatism*. Durham: Acumen 2010.

s analytickou filozofiou jej Rorty mimovoľne dodal aspoň trochu vážnosti, hoci ju sám považoval za opotrebovanú. Rorty by svoju energiu využil lepšie, keby spresnil koncepciu postfilozofickej kultúry spomínanej v diele *Kontingencia, irónia a solidarita*.¹²

Taktickú obhajobu Rortyho nakladania s energetickým balíkom možno postaviť na tom, že písal rozmanito, o rozmanitých témach a pre rôznorodé publikum, pričom kľúčovým predpokladom je to, že pre neho bolo nielen nevyhnutné, ale i zmysluplné, aby hranice komunikácie na analytickom poli nechával otvorené, pretože len tak mohol dúfať, že tu dosiahne nejaký významný vplyv. Tu však vyvstáva ďalšia otázka o tom, prečo by Rorty takýto vplyv chcel dosiahnuť. Ak si myslel, že udržiavaním ďalších rozhovorov výlučne s analytickými filozofmi by ich mohol presvedčiť, aby sa vzdali svojich otrepáných a nezmyselných problémov, tak sa určite mýlil. Stal by sa tak zraniteľným. Po prvé, preceňovaním svojich presvedčovacích schopností mohol jednoducho dať svojim analytickým kritikom viac dôvodov na námietky. A po druhé, ponúkol by im tak ďalší materiál, z ktorého by mohli vytvoriť svoju vlastnú analytickú, alebo aspoň mierne analytickú, verziu Rortyho. Analytici filozofi nie sú hlúpi: Ako dlho by im trvalo, než by prišli na to, ako si vhodnou interpretáciou prispôbiť Rortyho a urobiť mu tak to, z čoho obviňovali jeho, že robí mnohým z nich? Lepšou stratégiou, prinajmenšom menej rizikovou, by bolo opätovne rozvinúť neanalytický prístup a počkať na analytikov, kým sa chytia. Namiesto prilievania do ohňa mohol počkať, kým sa analytická filozofia sama vyčerpá, podobne ako sa vyčerpala dialektika, čo je aj predmetom jeho skúmania v práci *Filozofia a zrkadlo prírody*. Na druhej strane, Rortyho vlastné vysvetlenie intelektuálnej zmeny hovorí proti tomu, že by mal potrebu otvorených komunikačných kanálov. Hnacou silou tejto zmeny sú metafory, a tie sú výkonom predstavivosti, a nie logického presvedčania. Rortyho taktiku tu zjavne treba viac rozviesť vo svetle širokého inštitucionálneho zakotvenia analytickej filozofie, jej imperialistických ambícií a podobne.¹³ Existuje však i ďalší pohľad na Rortyho vzťah k analytickej filozofii, ktorý snáď pomôže pri objasňovaní toho, ako ju vnímal.

Tento pohľad nie je taký zrejмый, ale podľa mňa je zaujímavejší. V popredí je otázka, či Rorty bral analytickú filozofiu príliš vážne v tom zmysle, že ju bral vážnejšie, než brala ona samu seba. Nad touto otázkou sa nedá zamýšľať bez štipky irónie. Pozoruhod-

¹² V návale úprimnosti som sa po prečítaní predbežného rukopisu diela *Kontingencia, irónia a solidarita* Rortyho opýtal, či sa v budúcnosti bude venovať len neanalytickým štúdiám. Ilustrujúc ďalšie príklady, ako by mohla vyzeráť postfilozofická kultúra mi povedal, že na to nemá dost' predstavivosti, ale bol by rád, ak by inšpiroval iných, aby sa o to pokúsili.

¹³ Nepoznám nijaké podrobné skúmania týchto sociálno-politických aspektov pôsobenia analytickej filozofie. Mnohé z jej sebazáchovných metód môžu byť praktickými opatreniami na udržanie intelektuálnej úrovne. Jej konzervativizmus sa naozaj môže ukazovať v takomto svetle: Aké zvrátené by bolo prijať akýkoľvek starý radikálny záver! Oveľa lepšie bude naďalej testovať, testovať a testovať logickým protiargumentom, a tak dosiahnuť absolútnu intelektuálnu poctivosť. No ak sa celý rad radikálnych záverov nechytí, niečo nie je v poriadku. Ak vás nepresvedčí ani toto, pokúste sa viesť seminár na tému dvoch filozofických prác naraz: Russellovej práce *Problémy filozofie* spoločne a Nagelovej práce *Čo to všetko znamená?* bez toho, aby ste vzbudili nejaké pochybnosti o tom, že za dlhý čas sa zmenilo veľmi málo.

ným znakom analytickej filozofie je totiž vlastné tvrdenie, že prechádza kontinuálnym procesom revolúcie, a predsa sa jej, vďaka tak častej nevšímavosti k radikálnym záverom svojich vlastných teórií, akosi vždy darí zachovať si rovnakú podobu. Závěry, ku ktorým táto analýza smeruje, hoci tu nie je dostatok miesta na ich rozvinutie, sú nasledovné: 1. Analytická filozofia by si pripravovala vlastný zánik tak, ako tvrdil Rorty, iba vtedy, ak by sama seba brala tak vážne, ako ju bral on sám. 2. Analytická filozofia sa riadi konzervatívnymi zvykmi, ktoré jej bránia v tom, aby sa brala tak vážne, ako tvrdí bod 1. 3. Rozvoj Rortyho koncepcie postfilozofickej kultúry je krokom vpred pre tých, ktorí si želajú, aby bol jeho odkaz stále aktuálny.

Hoci Rorty tvrdil, že analytickejšia filozofia, ktorej dominuje epistemológia, filozofia mysle a filozofia jazyka, recykluje staré otrepané problémy, takže vyčerpala svoje možnosti, veľmi dobre si uvedomoval, akými schopnosťami vlastnej obrany disponuje. Jednako však k analytickej filozofii pristupoval ako k zavŕšeniu tradície, ktorá vytvárala spory, čo bol očividne výsledok jeho naivného taktického zaslepenia. Rorty čítal kľúčové analytické texty s cieľom naučiť sa z nich niečo praktické, ako sa na dobrého pragmatistu patrí. Vo väčšine prípadov týmto cieľom bolo vymaniť sa z filozofických problémov, ktoré generuje jadro tradície prechádzajúcej od Platóna cez Descarta až ku Kantovi. A nielen to, podľa Rortyho tieto analytické texty ukazujú, ako opustiť vlastný zdroj týchto ponaučení: samotný analytický prístup. Po odovzdaní jej ponaučení totiž analytickej filozofii veľa úloh nezostane a len sotva by mala dôvod vyčleňovať sa ako hodnotná intelektuálna praktika. Rorty mal zdravý a veľký apetít po ponaučeníach plynúcich z filozofických diel, ale pre terajšie účely môžeme za charakteristické považovať tieto:

1. Ponaučenie z Wittgensteina: Nesnažte sa vnímať jazyk z vonkajšej perspektívy, ktorá by nám mala umožniť vidieť a vysvetliť, ako je jazyk spojený so svetom.

2. Ponaučenie zo Sellarsa: Uvedomovanie je skrz naskrz lingvistické, takže „neexistuje spôsob, ako obísť lingvistické postupy komunity a odhaliť skutočnú povahu vecí použitím svojich zmyslov“.¹⁴

3. Ponaučenie z Quina: Neexistuje zásadný rozdiel medzi tvrdeniami, ktoré sú pravdivé na základe skúsenosti, a tvrdeniami, ktoré sú pravdivé iba na základe významu použitých pojmov.

4. Ponaučenie z Davidsona: Slová a vety nie sú prostredníkmi a poznať spôsob, akým niekto používa jazyk, znamená poznať jeho chápanie sveta.¹⁵

Rorty si pri čítaní diel týchto filozofov vzal z každého prečítaného diela viac ako jedno ponaučenie a viac ako jeden radikálny záver. Z hľadiska našich tunajších cieľov je

¹⁴ Cultural politics and the question of the existence of God; in: Richard Rorty: *Cultural Politics: Philosophical Papers, Volume Four*. Cambridge: Cambridge University Press 2007, p. 10.

¹⁵ Medzi texty, ktoré sa týkajú týchto štyroch „ponaučení“ patria: Ludwig Wittgenstein: *Philosophical Investigations*. Oxford: Blackwell 1968; Wilfrid Sellars: *Empiricism and the Philosophy of Mind*. Cambridge MA: Harvard University Press 1997; W. V. Quine: Two Dogmas of Empiricism; in: *From a Logical Point of View*. Cambridge MA: Harvard University Press 1953; Donald Davidson: On the Very Idea of Conceptual Scheme; A Nice Derangement of Epitaphs; in: Donald Davidson: *The Essential Davidson*. Oxford: Clarendon Press 2009.

však zaujímavejšia neochota analytických filozofov posunúť sa dopredu spoločne s Rortym a zaoberať sa týmito závermi (napr. že reprezentacionizmus je mylná predstava). V skutočnosti mnohí z nich odmietli urobiť čo i len prvý krok. Odmietli práce, na základe ktorých prišiel Rorty k týmto záverom. Takže namiesto všeobecného akceptovania skutočnosti, že je márne skúmať vzťah medzi jazykom a realitou z nelingvistického uhla pohľadu alebo z vesmírneho exilu, ak použijeme Quinovo známe spojenie 1. že skúsenosť nám neposkytuje úplný prístup k tomu, aké veci naozaj sú, 2. sú takéto stanoviská buď zredukované na chabé bezvýznamnosti, alebo nafúknuté do extrémnych hypotéz.¹⁶

Zdá sa teda, že Rorty mal tendenciu podceňovať základný konzervativizmus analytickej filozofie, hoci sám upozornil na niektoré z najhorších následkov tejto tendencie v diele *Filozofia a zrkadlo prírody*. Jeho interpretácia Wittgensteina dokazuje, ako veľmi tento konzervativizmus podcenil. Najprv jednoducho prijal Wittgensteinov radikálny záver a teda bral Wittgensteina tak vážne, ako sa bral on sám.¹⁷ To znamená, že vo svetle názorov neskôr vyjadrených v diele *Filozofické skúmania* Rorty považoval *Traktát* za pomýlený a celkovo nepoužiteľný. Názor, že filozofickým problémom je možné vyhnúť sa alebo ich riešiť tým, že sa určí pôvodná štruktúra jazyka, upadá do zabudnutia a spolu s ním i predstava obrazového vzťahu medzi jazykom a svetom. (alebo nejaká jej sémantická analógia). Po odmietnutí týchto názorov Rorty, zdá sa, veril, že sa upustí od mnohých projektov analytickej filozofie alebo prinajmenšom sa zásadne zmení ich charakter. Filozofia jazyka by sa musela, napríklad, vzdať ilúzií o formálnom naplnení a posunúť sa oveľa pragmatickejšim smerom. Analytici filozofi však rozmýšľali ináč. Namiesto toho, aby dielo *Traktát* považovali za plytvanie časom, mnohí vynaložili značnú energiu na to, aby preukázali jeho spojitosť s dielom *Filozofické skúmania*, akoby takmer zámerne ignorovali skutočnosť, že Wittgenstein chcel tieto dva texty vydať v rovnakom čase, aby tak bola ich *nesúvislosť* zjavná.¹⁸ Počet jednotlivcov venujúcich sa oživeniu *Traktátu* s akademickou precíznosťou prostredníctvom početných výkladov sa naďalej zvyšuje a možno narastie do masových rozmerov.¹⁹ Do značnej miery by to v tomto prípade nebolo dôleži-

¹⁶ Stále sa však stretávame napríklad s tým, že Davidsonove tvrdenia o inherentnej pravdivosti presvedčení (v tom zmysle, že naše presvedčenia musíme považovať za pravdivé, ak vety, ktoré tieto presvedčenia vyjadrujú, majú mať význam), či o nekonzistentnosti názoru o radikálne odlišných konceptuálnych schémach (tvrdenia, s ktorými sa Rorty rýchlo stotožnil a skúmal ich dôsledky), sú stále brané s odstupom, akoby boli veľmi kontroverzné. Opäť, ak sa vrátíme k téme podozrievavosti analytickej filozofie, vyvstáva tu otázka, či „držanie si odstupu“ od radikálnych záverov je nevyhnutné, pretože ich dôsledky by boli pre základy analytickej filozofie také hrozivé (paradoxne, táto tendencia zabránila analytickej filozofii naučiť sa prežiť bez základov).

¹⁷ To, samozrejme, nemá navodiť presvedčenie o tom, že vážnosť filozofa s akou pristupuje k svojmu vlastnému dielu, je pri interpretácii diela určujúca. Vo Wittgensteinovom prípade by však ignorovať vážnosť, s akou zavrhol svoje dielo *Traktát*, bolo nedbanlivosťou. To by znamenalo, že jeho hlavná motivácia pri písaní *Filozofických skúmaní* bola falošná.

¹⁸ Wittgenstein musel občas sám vyzvať píšucich v duchu *Traktátu*, aby sa riadili jeho neskorším štýlom. Urobte si vlastné závery.

¹⁹ Nebudem týchto jednotlivcov ďalej propagovať, hoci by mohlo ísť len o neškodné odbočenie, ale niektoré zmienky možno nájsť v práci Richard Rorty: Wittgenstein and the Linguistic Turn; in: *Cul-*

té, ak by *Traktát* v prípade oživenia priniesol nejaké užitočné filozofické inšpirácie alebo ak by sa zo zjednoteného Wittgensteina vyvíbil niekto, z koho by mohla analytická obec ľahšie vyvodit' radikálne závery v rortyovskom duchu. Wittgenstein taký nie je.

Stále existujú radikálni wittgensteinovci, ktorí vnímajú *Traktát* ako falošnú stopu a odmietajú agendu a metódy analytickej filozofie na základoch, ktoré možno pripísať *Filozofickým skúmaniam*. Ich vplyv je však minimálny. Analytická obec pristupuje k Wittgensteinovi ďalšími tromi spôsobmi, ktoré otupujú ostrejšie hrany jeho myslenia. Po prvé, analytická obec Wittgensteina zmiernila: Jeho stanoviská si prispôsobila tak, aby už viac nepopierali analytickú agendu (filozofia jazyka v bežnom ponímaní je stále populárna, podobne ako filozofia mysle a epistemológia). Je pozoruhodné, koľko textov sa teraz či už odvoláva na Wittgensteina len preto, aby mu dali zbohom, alebo rekapituluje problémy, ktoré jeho práce dávno odstránili (alebo, nanešťastie, obidvoje). Po druhé, pseudo-vyvrátením Wittgensteina jeho význam znížili. To má často formu jeho kritiky za to, že nenaplnil postuláty, ktoré jeho dielo pri pozornom a detailnom čítaní, provokatívne nastoľuje. Tento prístup obsahuje čosi ako opačné čítanie v porovnaní s Rortyho prístupom. Rorty, zdá sa, že naivne, nebral do úvahy svoje vedomosti o analytickej filozofii a Wittgensteina čítal s cieľom objaviť, aké dôsledky z jeho diela pre analytickú filozofiu plynú. Tieto dôsledky však neboli priaznivé. Analytická obec, až na radikálnych wittgensteinovcov, mala tendenciu čítať texty ako *Filozofické skúmania* a *O istote cez prizmu nadobudnutej filozofickej odbornosti*, pýtajúc sa: „Aké dôsledky má to, čo už vieme, pre Wittgensteinove stanoviská?“ Ani v tomto prípade nie sú pozitívne. Tento spôsob opačného čítania miestami ukážkovo zobrazuje Soamesova kritika Wittgensteina v jeho vysoko cenenom diele *Filozofická analýza v 20. storočí*.²⁰ Pozrime si nasledujúci úryvok: „Nič vo *Filozofických skúmaniach* nevyklučuje možnosť, že percepcia poskytuje vnímaťúcemu reprezentatívny obsah. Vieme, že predlingvistickí aktéri dokážu rozlišovať rôzne farby. Červené veci spravidla vyzerajú pre nich ináč ako modré. Potom je prirodzené myslieť si, že predlingvistická vizuálna skúsenosť reprezentuje červené veci v prostredí ako červené, modré ako modré atď. Ale ak aktér už má niečo – časť svojho vizuálneho systému –, čo reprezentuje veci ako červené, tak by zrejme nebolo veľkým skokom predpokladať, že si mohol predstaviť niečo iné – slovo – s tým istým obsahom. Skúsme si to trochu objasniť. Predpokladajme, že pri nejakej príležitosti vizuálna skúsenosť predlingvistického aktéra má obsah hovoriaci, že nejaký objekt o je červený. V takom prípade sa zdá, že aktér si môže vytvoriť presvedčenie o tom, že objekt o je červený, a že toto presvedčenie prevzalo obsah vizuálnej skúsenosti. Vo väčšine prípadov by sa dalo čakať, že perceptuálne presvedčenie takto prirodzene pramenia z perceptuálnej skúsenosti. Len čo je obsah perceptuálneho presvedčenia na svojom mieste, aktér ešte potrebuje schopnosť použiť na vytvorenie zámeru jazyk a vyjadriť tak daný obsah. Prečo by to však mal byť problém?“²¹

tural Politics: Philosophical Papers, Volume 4. Cambridge: Cambridge University Press 2007.

²⁰ Scott Soames: *Philosophical Analysis in the Twentieth Century, Two Volumes*. Princeton NJ: Princeton University Press 2003.

²¹ Tamže, 2, p. 37.

S týmto akoby zdanlivým protikladom v prístupe k Wittgensteinovým stanoviskám sa spája toľko problémov, že je ťažké rozhodnúť sa, kde začať. Bez ohľadu na skutočnú spojitosť s dielom *Filozofické skúmania* vzniká pri čítaní tohto úryvku dojem, akoby ho napísal niekto, kto sa ním a vlastne ani nijakými veľkými Wittgensteinovými dielami napísanými po *Traktáte* nikdy nezaoberal.²² Presne totiž prezentuje ten štýl myslenia, ktorý je podľa Wittgensteina mätúci a vedie nás do väčšej filozofickej temnoty. Všimnite si rýchly prechod od schopnosti rozlišovať medzi farbami k prisúdeniu psychologického obsahu týkajúceho sa toho, ako veci vyzerajú („červené veci pre nich spravidla vyzerajú ináč ako modré“). Buď tu pojem „rozlišovania“ treba chápať ako označenie komplexnej schopnosti namiesto jednoduchého ukazovateľa základnej diferenciálnej reakcie, pričom v danom prípade prisúdenie psychologického obsahu dáva zmysel, lenže schopnosť už viac nepatrí do nelingvistickej sféry, alebo je to schopnosť jednoduchá, takže prisúdenie je prisilné a neobstojí.²³ Navyše, využívaním konvenčných základných filozofických pojmov oprávňujúcich „predpokladať, že za istých okolností vizuálny vnem predlingvistického aktéra má obsah hovoriaci, že určitý objekt o je červený“, si niekto očividne hľadá ľahšiu cestičku k záveru „že aktér si môže vytvoriť presvedčenie o tom, že objekt o je červený, a že toto presvedčenie prevzalo obsah vizuálnej skúsenosti“. Táto cesta je však jednoduchá len zdanlivo. Obchádza totiž problém zmysluplného vysvetlenia obsahov, ktoré by mohli byť určené i lingvisticky a mohli by byť chápané i v nelingvistickej podobe. Prechodu od nelingvistického k lingvistickému sa venuje iba letmo a banálnymi pojmami nič nevysvetľuje. Ignoruje teda objasnenie otázky, ako môžu byť presvedčenia s lingvistickým obsahom *prenesené* z nelingvistickej skúsenosti, ako nelingvistický aktér môže „*prísť*... so slovom s takým istým obsahom“, ako perceptuálne presvedčenia „*vznikajú prirodzene*“ z perceptuálnej skúsenosti predlingvistického aktéra atď. Pozorný čitateľ Wittgensteina by sa touto cestou nemal nechať zlákať.

Tretí spôsob, ktorým analytická obec berie vietor Rortymu z jeho radikálnych wittgensteinovských plachiet, je vťahovanie Rortyho do zložitých terminologických debát o tom, ako presne treba charakterizovať Wittgensteinov prístup k filozofii. Preto sa zrejme Rorty v posledných písomných komentároch k Wittgensteinovi²⁴ odhodlane snažil vyriešiť niektoré z problémov rozdeľujúcich (alebo zjednocujúcich) „wittgensteinovských terapeutov“, „pragmatických wittgensteinovcov“, „skalných čitateľov Wittgensteinovho diela“, zástancov „rozsiahlých alebo jednoduchých koncepcií nezmyslu“ a „naturalistov, ktorí pochybujú o tom, že myšlienka lingvistického obratu bola dobrá“. Rortyho tu možno čiastočne obviňovať z podpory rozširovania terminológie. Nemožno mu však uprieť snahu občas sa vymaniť z ezoterických polemík (napríklad. „Pragmatisti, prinajmenšom tí,

²² Ja by som sem zaradil *Modrú a hnedú knihu, O istote a Poznámky o základoch matematiky*, aj keď by som sa nerád sporil s niekým, kto má iný názor.

²³ Za povšimnutie stojí i to, ako táto časť hrubo zaobchádza s niektorými nuansami Sellarsových názorov na percepciu. Sellars nie je dokonca v Soamesových dvoch vydaniach uvedený ani v poznámkach pod čiarou.

²⁴ Tamže, pozri poznámku 18.

ktorí zdieľajú môj názor, by radšej povedali, že Wittgenstein len zmenil názor na to, ako čo najlepšie hovoriť o logike a jazyku²⁵) a stále vytvárať priestor pre typicky radikálny záver: „Ak sa pozeráme na filozofiu týmto historizujúcim spôsobom, musíme sa vzdať predstavy, že medzi niečím, čo sa nazýva ‚jazyk‘, a niečím iným s pomenovaním ‚filozofia‘ existuje špecifický vzťah.“²⁶

Protikladné interpretácie, ktoré sme stručne načrtli vo vzťahu k tomu, ako vnímal Wittgensteina Rorty a ako bol Wittgenstein vnímaný z pozície analytickej filozofie, by sme mohli načrtnúť i vo vzťahu k tomu, ako Rorty vnímal Sellarsa, Quina a Davidsona (a ďalších). Už je však zjavné, že analytici filozofii čítajú vlastné kánonické texty v porovnaní s Rortym veľmi odlišným spôsobom a že najväčším rozdielom nie je „vernosť interpretácie“, ako by vyplývalo z onoho povrebného a nepriateľského mýtu, ale ochota uvažovať nad radikálnymi závermi a zaoberať sa ich dôsledkami. Pri čítaní týchto textov bolo Rortyho motiváciou získať z nich praktické vedomosti, na základe ktorých potom dospieval k radikálnym záverom, a tak skúmal, aká by bola filozofia a kultúra vo všeobecnosti v prípade, že by boli tieto závery prijaté. Zdá sa, že analytickému prístupu naopak dominovala túžba dokázať, že filozofia sa môže uberať stále tou istou cestou. Paradoxne, strach analytickej filozofie z výskytu radikálnych prvkov niektoré z nich ešte zradikalizoval, takže sa zdržiavajú na periférii záujmu a sú pripravené spôsobiť ťažkosti, len čo sa im začne niekto venovať. Tým filozofom by bol Rorty, keby ich dokázal brať bez analytických súvislostí. Keďže sa mu to nepodarilo, pravdepodobne značne dopomohol inštitúcii analytickej filozofie pokračovať v budovaní svojej osobitej izolovanej ríše. No tým, ktorí čítajú jeho dielo očami nezakalenými konvenčným filozofovaním, Rorty poskytuje mnoho inšpirácií, ako vytvoriť celú kultúru s úplne odlišným systémom.²⁷

Alan Malachowski
Centre for Applied Ethics
University of Stellenbosch
Noorder-Paarl Area
South Africa
e-mail: alanmalachowski@hotmail.com

Z anglického originálu *Did Rorty Take Analytic Philosophy Too Seriously?* preložila Zuzana Brtková.

²⁵ *Tamže*, p. 173.

²⁶ *Tamže*, p. 175.

²⁷ Najviac inšpirácie môžu čitatelia Rortyho nájsť nepriamo, a to prostredníctvom rôznych ďalších zdrojov, na ktoré Rorty upozorňuje, vrátane žurnalistiky, poézie a románov.